

Soldevila per Soldevila

Ha preservat el llegat intel·lectual de Ferran Soldevila i la memòria d'un vincle antic. Gerard Soldevila, fill únic de l'historiador, resident a Suïssa, evoca en aquesta entrevista el perfil més íntim del personatge públic.

Ferran Soldevila ja és actualitat. Aquest 24 d'octubre, coincidint amb el centenari del seu naixement, s'obrien els actes commemoratius d'una figura pública que ha marcat la vida catalana d'aquest segle. Malgrat la tradicional solemnitat de l'acte institucional –tota patum té el seu ressopó pòstum al Saló Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya– la vigència de l'obra soldeviliana s'ha recuperat gràcies als esforços sincronitzats de dues persones, Gerard Soldevila i Enric Pujol, que han exhumat de l'oblit històric un intel·lectual que ara ja ningú no gosa qualificar de romanalla romàntica. Metge de capçalera arrelat a Chavornay, una vila suïssa de poc més de dos mil habitants on sopen abans que es faci fosc, Gerard Soldevila ha fet allò que l'entorn familiar del catalanisme cultural no té costum de fer: obrir de bat a bat les portes d'un immens llegat perquè s'il·luminin tots els aspectes, inèdits i polèmics, del seu pare. Els extractes dels seus dietaris de postguerra, apareguts en aquesta revista, van encendre els motors d'un any Soldevila que podria concloure d'aquí a uns mesos en una acurada *fotobiografia* de l'historiador, un projecte de l'editorial 3 i 4 que tindrà de curador el figurenc Enric Pujol, el primer estudiós que ha re-

construït en una exhaustiva tesina –*cum laude* en un tribunal format per Joaquim Nadal, Ricard Garcia Carcel i Josep Fontana– la impressionant trajectòria biogràfica d'un home compromès en tots els terrenys de la creació cultural. D'allò que sempre costa més d'abordar –la vida privada dels personatges públics– i d'allò que la memòria ens n'ha conservat –les impressions d'un fill sobre un pare–, en parla Gerard Soldevila en aquesta recreació oral, sempre matisada per la lupa minuciosa del cronista Pujol. Heus-ne ací el resultat.

Germans. Em fa l'efecte que el meu avi, que va morir al 1917, havia fet en el fill gran, en Carles, la seva projecció. En Ferran ja devia ser un somiatruites. D'això, n'he vist encara traces en la meva etapa adolescent. Quan la meva àvia tenia la dificultat que fos, sovint de tipus legal, sempre consultava el fill gran, mai el meu pare. Ara, jo diria que cada un era l'amic de l'altre, l'amic en majúscules o el primer amic; després venien els altres, però ja era la segona tanda. El meu oncle, el definiria com un senyor ben situat dins la societat barcelonina, encara que en certs moments les devia passar negres, com llavors que va tornar de França, al 1941. En canvi,

el pare era més somiatruïtes i el més artista en el sentit que li agradava la vida d'artista encara que era un home molt metòdic... uf! Era allò d'aixecar-se cada dia a la mateixa hora sense despertador i fer exactament els mateixos actes, l'un darrere l'altre. Era una màquina de treballar. Crec que sempre va tenir unes quantes coses en marxa i això fins i tot durant l'exili, que si articles per a revistes de Mèxic o d'on fos, que si la traducció al castellà de la *Histoire de France* de Jacques Bainville, els dietaris o la redacció de la novel·la inacabada *El cavaller Despalau*.

El malalt imaginari. El meu pare era realment un somatitzador de tots els mals, un somatitzador terrible i al mateix temps un sublimador, és a dir: un contratemps, un disgust, a poc a poc es transformava i, per exemple, en sortia una poesia: havia acabat alguna cosa.

—*I ja estava bo?*

—No estar bo, no, però havia creat.

—*L'adversitat és el motor de la literatura en el seu cas.*

—Rara vegada la situació li impedia de treballar, raríssima vegada.

—*Aquest caire malaltís que comentàvem pro-*

Gerard Soldevila (dalt) ha obert de bat a bat les portes de l'immens llegat de Ferran Soldevila (a l'altra pàgina). El fill de l'il·lustre historiador pretén amb aquesta iniciativa que s'il·luminin tots els aspectes, inèdits i polèmics, del seu pare.

venia d'algun tipus de malaltia que hagués tingut?

—Ha, ha, ha!

—*O era només hipocondríac? Perquè ell sempre parlava dels seus estats delicats, però mai no concreta quins.*

—Jo crec que tot plegat era una forma d'equilibrar el primer paper que tenia el germà.

—*També era capaç d'anar-se a pesar-se enmig d'un bombardeig com explica a *Al llarg de la meua vida*.*

—És una cosa que no li perdonaré mai. Va aconseguir, en plena guerra, de trobar insulina per a punxar-se en un règim que feia per engrèixar-se una mica, quan hi havia diabètics que es morien als hospitals de Barcelona per manca de subministrament!

Sentiments. Mai no exterioritzava els sentiments. Ja ho feia per escrit. Hi havia dues formes: l'una és que, si podia, ho convertia en un poema; i l'altra, que passava de nit. Si alguna cosa no anava, quan havia decidit de deixar de treballar, llavors feia discursos. Anava donant voltes, per exemple al voltant de la taula del menjador, i fent discursos: "Aquest home, què s'ha cregut!". Sol. De manera que la mare deia: "Si està enfadat amb mi, m'aixeco i me'n vaig darrere la porta a veure que diu de mi". Era la seva manera de desfogar-se. És una malaltia molt comuna a la família. L'àvia parlava sola, el pare parlava sol, jo parlo sol..."

Rereguarda. Pujàvem a la finca, el juliol del 36, en un taxi. Hi havia darrere el pare, la mare i jo. I el pare dient: "Rumoregen que hi ha una revolta militar al Marroc". Jo tenia cinc anys. Després ens vam parar, com teníem previst, a la finca i de sobte, un dia, em van dir d'entrar a casa i la van tancar tota i em van dir: "No miris res, no facis res". I efectivament, a fora, hi havia quatre o cinc homes, una d'aquestes patrulles de la FAI, que venien a veure què feien aquests rics i qui els va rebre va ser el masover, que va parlamentar amb ells un temps infinit. Jo mirava per darrere una persiana. Al final va resultar que el masover havia estat relacionat amb un dels de la patrulla i es van reconèixer i el masover va arribar a convèncer-lo que ell era un pobre desgraciat i abandonat que l'havien posat a treballar quan tenia onze anys i l'havien llogat a la finca on el tractaven molt bé. I no va venir cap més patrulla en tota la guerra. Jo hi vaig estar sempre i només vaig baixar a Barcelona per una vulgar operació d'apendicitis. El meu pare pujava i baixava molt sovint com explica a *Al llarg de la meua vida*. Recordo també que un matí la meua mare em va despertar de cop, cosa que no feia mai, i em va dir: "Ha arribat el papà". I efectivament, darrere seu venia ell, amb llàgrimes, i em va abraçar. Va ser una vegada en què el tren va ser metrallat prop de

Cardedeu unes quantes vegades i per comptes d'arribar al vespre va arribar l'endemà al matí.

—*Havia tingut mai la mort tant a la vora?*

—Jo crec que la mort la va tenir per força molt més a la vora. És que imaginar-se'l en aquella famosa pensió de la Ronda de la Universitat on s'estatjava quan venia a Barcelona, ajagut al llit, on, quan sentia sirenes, agafava el matalàs, el bidet metàl·lic, se'l posava davant i continuava escrivint, com si li servís de res!

Cap a l'exili. Havíem d'anar a França, a casa del meu oncle, el germà de la mare, i recordo

que havíem d'esperar l'auto, l'auto d'en Bosch Gimpera, que cada final de setmana anava a Perpinyà a veure la família i cada diumenge al vespre tornava a Barcelona amb provisions. Era el 30 d'abril de 1938.

—*Soldevila ja preveia la derrota?*

—No sé si vam marxar ben bé per això. En tot cas fins llavors, a Palautordera, havíem pogut menjar gràcies als pagesos, però llavors la cosa es va començar a posar difícil. És el que sempre ha explicat la mare. En el viatge també recordo que la mare es va posar a parlar fluixet amb en Bosch Gimpera fins que aquest va dir-li en veu alta: "Escolti, senyora, doni-m'ho, un feix de bitllets ja el passo jo!" A la frontera francesa tot van ser salutacions cordials. Ja no van ni regirar el cotxe. Hi havia tanta gent que tenia família a Perpinyà...

—*Fins a l'enfonsament del front republicà, Soldevila continua a Barcelona.*

—L'exili individual del nano i la mare va ser a casa de la família francesa, a casa del germà de la meua mare, després vam estar a casa d'una

amiga de joventut de la meua mare a París, després, el mateix 1938 vam tornar cap al sud per estar més a prop del pare i per enviar paquets de menjar.

—*Perquè pogués menjar el pare?*

—I la resta de la família. Havíem llogat un piset a un senyor que tenia una empresa de camions i una vegada per setmana, em sembla que era dimecres, baixava a Barcelona i la mare li donava el paquet diguéssim familiar que l'home posava dins la cabina a prop seu perquè així no tenia control, que la càrrega sí que en tenia. I el paquet sempre va arribar.

Vida de refugiats (gener 1939-setembre 1943).

Al Molí de Bierville no recordo dissensions especialment greus però hi havia una cosa bastant divertida i és que el meu pare vivia amb les famílies d'en Joaquim Sunyer, d'en Carles Riba, d'en Pau Romeva, que eren tots gent d'estudis i tots feien de professors dels seus fills fins que finalment ell era l'únic que feia classe perquè en Riba no podien molestar-lo i tots els altres estaven molt ocupats. Després la comunitat va haver-se de desplaçar a finals de juny de 1939 perquè el molí havia de servir de lloc de vacances, i ens en vam anar cap a Isle-Adam, a uns cinquanta kilòmetres al nord de París a un hotel desafectat amb jardí i tot això, allà vam venir els del molí i estàvem una mica més estrets i per això hi va haver més dificultats de convivència, allà vam saber la declaració de guerra i em feia molta llàstima però recordo que en cercles molt reduïts se sentia dir discretament: a veure si ho arreglen els alemanys! És que els francesos tenien un esperit bel·licós que déu n'hi do. Per la majoria de francesos era preferible que vinguessin els alemanys abans que el Front Popular. No volien adonar-se de qui venia realment.

—*La mare creia que hi hauria una resposta?*

—Totalment. Per la meua mare era importantíssim. Els seus germans havien estat ferits a la guerra del catorze i havien estat condecorats. Pensava que tornàvem a aquella guerra horrible per defensar França.

—*I la democràcia.*

—França abans de res. I un xovinisme ferotge. Però al cap de poc temps ens en vam anar de l'Isle-Adam perquè l'ambient fermentava tant allí dintre que el meu pare va decidir que ens mudéssim. No podia ser.

—*Es curiós que topés justament amb un home com Riba, tan meticulós com ell.*

—Pel record que en tinc, el sentit de l'ordre d'en Riba era, en primer lloc, dictatorial, i en segon lloc canviava depenent de les necessitats del senyor Riba i canviava també segons el seu humor. L'he sentit bramar aquest home. Perquè segons ell no hi havia prou sal a la sopa. Coses tan transcendents com aquestes.

—*Així que Soldevila va preferir anar-se'n.*

—Primer ens en vam anar cap a París i llavors sí que vam estar al costat del meu oncle perquè vam llogar un pis a la mateixa casa on vivia el Carles, un pis que havia estat un apartament on s'hi portaven les "queridas".

—Anar a París tenint els alemanys a les portes no era una mica arriscat?

—Era el febrer de 1940 quan encara no havia passat res. Després de París, ens n'anem una altra vegada cap a Banyuls. No hi ha problema, era el que en deien una guerra estranya, ridícula. Per Nadal ja estàvem a Beaumes-de-Venise.

—I a Beaumes us hi va estar tot l'exili?

—No vagis tan de pressa. Vam anar a Banyuls, a una torreta que llogaven per l'estiu, però nosaltres la vam llogar el mes de febrer. Fins que hi va haver la derrota francesa. Llavors les coses es van posar realment lletges, lletgíssimes, el perill de camps de concentració es va aguditzar malgrat que la mare pel fet de ser francesa tingués un permís de residència permanent per a ella i el seu fill.

—Va ser un xoc per la mare la capitulació francesa?

—Va ser l'enfonsada total, es passava dies plorant, desmaiada. El pare la reconfortava: "escolta, que el país es repararà..." Però el propòsit de traslladar-nos a Banyuls és que el meu pare agafa i diu: "Jo me'n torno cap a Catalunya, és a dir, al Rosselló". Però malgrat estar a terra catalana no en tenia prou. Es passejava pel poble parlant català amb el vells, amb els pescadors a la platja però no era això: volia venir a Barcelona i refer-se de nou. El meu pare era molt catalanista, i barceloní sens dubte.

—Li agradava la seva ciutat?

—És una espècie d'imatge que tenia de Barcelona. Era la seva capital i era la seva pàtria. Però suposo que aquesta obsessió per tornar a Catalunya a l'any quaranta mateix era una mica suïcida. Era un home destacat i sabia que hi havia un règim que passava la gent per les armes. A la mare no li devia fer gaire gràcia això de tornar. Perquè un cop estava al Rosselló no en tenia prou, volia baixar més. Ja quan estavem a Isle-Adam va fer el primer projecte d'anar a Mendoza, a l'Argentina. Els tràmits estaven bastant endavant. Recordo això d'anar a Mendoza perquè no sé com dimonis em van donar un llibre o un atlas sobre l'Argentina, a París, després d'haver marxat d'Isle-Adam, i em passava el dia estudiant el mapa d'Argentina, a veure si hi havia un tren de Buenos Aires a Mendoza.

—El que sí s'havia dit molt és que estava a punt d'anar a Mèxic.

—Sí, però em sembla que això era anterior. D'això no en tinc record. Per què dimonis no es va fer, no ho sé. El que sí és que sobretot la meva mare estava contentíssima de no haver-hi anat perquè el vaixell francès que anava de Bordeus a Buenos Aires i que nosaltres havíem

CARME PUÉRTOLAS

d'agafar, es va passar tres dies i tres nits enmig del foc creuat entre un cuirassat alemany i dos vaixells anglesos i un francès. No es va enfonsar i va arribar a Buenos Aires.

—Llavors arribem a Banyuls i el següent pas, quin és?

—Per dificultats administratives no es podia viure a cap departament francès de frontera; tots n'eren expulsats. Tenir només permís de residència, encara que fos condicional o d'una altra mena, suposava camp de concentració o expulsió. I llavors, gràcies a un conegut, jutge d'instrucció a Avinyó, que va arreglar-ho amb el prefecte del departament, vam anar a viure a Provença. A Beaumes-de-Venise. Allà ens hi vam estar fins a finals de la prima-

vera o començaments de l'estiu del 42. I allà el mateix, era més fàcil aconseguir teca i la meva mare que volia atipar a tothom...

—En aquell clima de guerra us miraven com uns estranys?

—No, per una rao senzillíssima: jo anava a l'escola, no parlant com ells sinó com els del nord i coincidint amb la gran fugida del francès del nord. A l'escola jo era com un individu que havia vingut de París. La meva mare anant per totes les botigues i era francesa. El meu pare no es tractava amb gaire gent però parlava francès correctíssimament, gairebé sense accent. Hi havia tertúlies amb els notables del poble, a la farmàcia: el farmacèutic, el notari, i gent senyora del poble. Llavors ens en vam anar a Sault de Vaucluse, lluny de tot. Per arribar a Avinyó no es podia anar i tornar en un dia.

—Pràcticament va perdre el contacte amb altres catalans.

—Totalment. A part del contacte epistolar. Allò era un racó apartat. Encara ho és ara.

—I per què anar a un racó tan apartat? Creava menys problemes?

—A Beaumes ja havien fet desaparèixer jueus. Després venien els exiliats. Millor un lloc perdut, ben perdut i Sault era un lloc perdut. Tan perdut que quan el desembarcament a Àfrica del Nord i l'ocupació de la França lliure vam tenir dret a tenir una companyia d'alemanys de la Wehrmacht allí al poble. I que de tant en tant hi havien cacaus amb els maquis de la resistència. I d'aquí ve allò de la traducció de *La historia de Francia* de Jacques Bienville. En un estiu el meu pare es va posar a traduir-la i va

dir: "aprendràs a escriure a màquina perquè algun dia tornarem a Catalunya i hauràs de saber castellà. Doncs, aprendràs castellà".

—No en sabies, de castellà?

—Sí, l'entenia. Deia quatre o cinc paraules però que no aguantaven gaire bé. I llavors em va posar davant de la màquina d'escriure i em va començar a dictar, vocalitzant paraula per paraula, pels accents, subratllant-los. I a l'arribar a la fi del volum, sabia castellà i a més, escrivia a màquina.

—Llavors ja vau tornar?

—Hi va haver un altre intent cap a Mendoza. I llavors, el meu pare es va posar molt malalt, es va aprimar no sé quants quilos. Fent cua pel bitllet a Marsella es va desmaiar. Quan va tornar a pujar a la muntanya, cap a Saud, es va fer una foto en què estava absolutament cadavèric, que justament se la va fer per això. "No s'hi pot anar", va dir, "ens quedem". I començà a rumiar la tornada del setembre del 43. Ja n'havíem fet prou de pobles.

Començar de zero.

—Torna amb prou garanties que no l'afusellaran ni el posaran a la presó?

—El que sí va tenir va ser un passaport normal. I quan el cònsul d'Espanya a Marsella va enviar el passaport amb visat i tot, a la pàgina interior, havia posat en lllapis, per esborrar, "enhorabuena". I en arribar a la frontera, vam passar sense problemes. Fins i tot ens van canviar els famosos cinquanta francs suïssos que es deixaven treure de l'estat francès. I després, de sobte, un policia el va tancar a un despatx, li van confiscar el passaport i no sé com dimonis el van deixar anar. Al cap d'una estona ens vam asseure a l'andana de l'estació de Portbou, en un banc, estàvem asseguts l'un al costat de l'altre, i el meu pare em deia en veu baixa: "Cabrons, quins cabrons". I al cap d'un moment, a l'altre extrem del banc, ve a seure un guàrdia civil. I el meu pare em diu: "Em vigilen. Encara no ho diuen, però em vigilen".

—I quin impacte li va fer aquell retrobament amb la Barcelona de la postguerra?

—Aquesta pregunta no es pot contestar perquè no és qüestió de memòria, és més aviat a causa de la forma de ser del meu pare. Tenia vides compartimentades. Crec que fins i tot a la feina, en la forma de relacionar-se amb els altres, podia ser diferent. A casa vivia voltat per

ARXIU

Ferran Soldevila amb el seu fill Gerard a Sault de Vauclusa, una altra de les poblacions del seu exili, l'estiu del 1942. La família Soldevila es va instal·lar durant un temps a la Provença, en un indret perdut on, fins i tot, van arribar a abandonar tot el contacte amb altres catalans.

una espècie de campana de vidre. Parlava, sí, però no era obert.

—Dels seus treballs sí que te'n parlava o va ser més durant l'exili?

—Va ser més a l'exili, perquè ell no hi tenia vida exterior, diguéssim. En tornar a tenir vida exterior, era un personatge totalment diferent, més obert, viatjava, no estava malalt, menjava a restaurant.

—I en els afers femenins tenia fama de ser una persona molt "charmante".

—Ostres, ahir em van caure a sobre cinc exbibliotecàries que estaven enamorades d'ell i no em deixaven anar.

—Això que provocava grans enamoraments era una constant. A l'Escola de Bibliotecàries provocava realment una fascinació. El dia de la mort hi havia molta gent de l'Escola de Bibliotecàries. No ho recordes?

—No. El que sí recordo és que el dia de l'enterrament, al fons de l'església de l'hospital de Sant Pau, hi havia bòfia davant. Amb el fusell, el mosquetó. Jo no me n'havia adonat, però el meu cosí Octavi de sobte em va dir: "Gira't poc a poc i veuràs policies de paisà al fons." Eren inconfusibles.

—Hi ha un moment, des de la seva implicació dins d'aquests nuclis resistencials, en què el seu nom sona molt com a substitut de Josep Irla, com a president de la Generalitat de Catalunya, per superar les postures contraposades que hi havia hagut respecte Tarradellas.

—El que sí recordo és que un dia, vivíem al carrer d'Aragó encara, ell va tornar a casa per dinar i va dir: "M'han dit que s'està pensant en mi per ser el futur president de la Generalitat quan torni la democràcia." Els aliats havien guanyat la guerra totalment i hi havia gent que creia en el retorn immediat de l'autonomia catalana. I era aquesta gent que parlava del meu pare com eventual futur president.

—Suposo que ell no parlava a casa dels seus contactes clandestins perquè era delicat.

—Sí que en parlava però també era molt discret. Recordo que quan ho va dir jo vaig pensar: "Pobres de nosaltres, amb un despistat com aquest."

—De fet, amb la consolidació del franquisme, ell ja no va poder tornar mai a la universitat.

—La universitat la tenia com una espina clavada al cor.

—Cap al final dels anys seixanta, abans de la jubilació, volien fer-lo director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, encara que només fos per un any, i tampoc no ho van aconseguir. L'expedient de depuració que el feia no apte per càrrecs de responsabilitat i l'estructura burocràtica pesaven massa.

—Però ell tampoc tenia la mentalitat de lluitar per un càrrec. A més, ell sempre va viure amb l'esperança que el franquisme s'acabaria, que calia avançar com fos, sense ajuts externs. I de

Una imatge del VII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, al 1962. Ferran Soldevila, que va tornar de l'exili al 1943, va destacar durant tota la seva vida pel seu catalanisme i la voluntat normalitzadora des de la tasca d'historiador que l'ocupava.

tant en tant se sentia gratificat, veia un pas endavant, que no es rebien només clatellades.

Retrat de família. La mare parlava un català terrible. Correntment, amb barreja, amb faltes, però quan es posava a parlar no la parava ningú.

—*Però a la família què es parlava?*

—Fins l'exili, el meu pare i la meua mare em parlaven català i entre ells parlaven francès. A l'exili, ràpidament hi va haver una transformació: perquè progressivament amb la meua mare vaig anar parlant cada cop més francès i ella també amb mi. Quan va venir el meu pare, ell va exigir que es parlés català i entre ells es van posar a parlar només en català. Excepte quan ella s'enfadava i discutia en francès. De tal forma que, després, a la tornada, entre ells parlaven bàsicament català amb barreja de francès, la meua mare i alguna frase francesa per part del meu pare. Jo amb el meu pare sempre he parlat en català i amb la meua mare francès.

—*La teua mare va arribar a entendre bé la realitat catalana?*

—Sí, ho va entendre ben a la seva manera.

—*Per una ment cartesiana?*

—Sembla que es va fer una organització mental que Catalunya era Catalunya i no era Espanya.

—*Com que has dit que era tan patriota, tan francesa.*

—Era xovinisme fins al punt de criticar els francesos del sud, i ara, com parlen aquests. Tenia la mentalitat parisenc, havia passat la joventut allà. No va estudiar, va fer el seu aprenentatge laboral. Treballava en un despatx.

—*Quina imatge en tenia el teu pare?*

—La idea de l'esposa que ha de ser muller, amant, mare i infermera. Doncs, tot això el meu pare volia trobar-ho en la seva dona.

—*Diuen que era maca.*

—No ho se. Suposo que sí. De jove devia ser molt bonica.

—*El teu pare contava a Al llarg de la meua vida que de petit deies a la teua mare que l'estimaves fins a l'infinit.*

—És el record d'infantesa. Amb la guerra i l'exili la meua mare va canviar la forma de sentir les coses. En tot cas, va canviar l'aparença i la forma de vestir-se. Ja no s'arreglava tant i es vestia de qualsevol manera.

—*Com si el món se li enfonsés?*

—Com si s'hagués trencat alguna cosa en ella.

Quan tornà a Barcelona, hi va haver un intent de vida normal però ella no va tornar a ser mai la d'abans.

—*En canvi Soldevila quan va tornar sorprenia amb el seu optimisme, o ho semblava?*

—Va haver-hi un intent per part del meu pare de reconstituir una vida familiar normal. Però progressivament la meua mare es va anar separant de tot i de tothom. No anava mai a veure ningú de la família. Si venia una cunyada, feia mala cara. Jo tenia el costum quan estudiava a la facultat de passar un moment a veure la meua àvia. La meua mare va voler prohibir-m'ho. I això el meu pare ho va notar i va agafar una enrabiada: "El meu fill anirà a veure la meua mare tantes vegades com voldrà."

—*En la seva vida exterior hi intervenia la família?*

—La família fora. A estrenes d'obres de teatre sí que ens hi convidava. A l'estrena de *L'hostal de l'amor*, la meua mare hi va anar però a *Albert i Franzina* ja no. Però això és una cosa d'ella. Quan el 1936 va fer la cèlebre conferència de "Les dones en la nostra història" a l'Hotel Ritz —això ho he sentit explicat per la meua tia— va demanar que no hi anés ningú de la família perquè si no, no li sortiria tan bé. I la meua tia hi va anar i es va amagar entre el públic.

El llegat de Soldevila. El dia que deixi de treballar m'hi ficaré, però la meua cosina, que va ser la primera a ordenar l'arxiu del pare, ja em va dir que havia perdut dos quilos de l'esforç que havia fet.

—*L'ha sorprès la reacció pública que ha tingut el centenari?*

—No m'ha sorprès gaire. Sí que em va sorprendre l'afluència d'ahir. Que hi hagués tanta gent. Sota el meu punt de vista, això és fruit de l'organització per la Generalitat que ho ha anat venent com un producte.

—*Màrqueting modern.*

—I és un bon producte.

—*Un producte total?*

—Jo el considero un gran escriptor, un gran historiador, interessantíssim, que desgraciadament es pot llegir com una novel·la. I dic desgraciadament perquè si agafo un llibre del meu pare havent sopat, se'm fa difícil d'anar a dormir a l'hora.

Transcrit per Oriol Malló